

De blauwe reiger was onze vogel-van-het-jaar in 1999. Aan de hand van de extra gegevens die afgelopen jaar zijn binnengekomen, kan een indruk gegeven worden van de stand van zaken in Gooi en omstreken met deze vogelsoort.

Dick A. Jonkers

Gespot in 1999: blauwe reiger

Kennelijk vindt het merendeel van de leden van de vogelwerkgroep de blauwe reiger zo gewoon, dat zij de waarnemingen van deze soort niet eens hebben opgestuurd. "Je ziet ze toch overal, die schrijf ik niet eens meer op", was een veel gehoorde mening. Toch waren er enkele tientallen leden die de moeite wel namen en samen zorgden zij ervoor dat bijna duizend waarnemingen verwerkt moesten worden.

Kolonies

Binnen het onderzoekgebied bevinden zich vier kolonies, en net daarbuiten nog enkele andere. De meest westelijke tussen Vecht en Eem is die van het Naardermeer. Ongeveer zes kilometer zuidelijk daarvan ligt de ook al zeer oude kolonie van Gooilust. Aan de oostzijde van de stuwwal is er een kolonie in het Valse Bos boven Eemnes en even ten zuiden van de provinciegrens is er een kolonie op het landgoed Groeneveld in Baarn. Hemelsbreed bevindt deze zich op ongeveer zes kilometer van de kolonie in het Valse Bos.

Voor de twee laatstgenoemde kolonies zijn de Eempolders van levensbelang, want deze vormen voor de broedvogels de belangrijkste voedselgebieden. Een nieuwe vestiging in Anna's Hoeve, beneden het Laarder Wasmere bij Hilversum, van twee paren is in 1999 door Jelle Harder ontdekt. Een andere

*Het logo van de Vogel van het Jaar
Tekening: Bertus van den Brink*

nieuwe vestiging vond plaats op het landgoed Boekesteijn, waar een nest is gebouwd in een treurbeuk. Deze broedpoging mislukte (B. v.d. Brink). Buiten de grenzen van het onderzoekgebied zijn er nog kolonies op het landgoed Persijn bij Groenekan, Oud- en Nieuw Loosdrecht, Loenersloot en Nieuwersluis. De broedvogels daarvan maken weinig of geen gebruik van het nu onderzochte gebied. Binnen het onderzoekgebied zijn dus nog maar vier kolonies aanwezig. De bloeitijd van de blauwe reiger viel in de periodes 1941-1960 en 1961 en 1980 toen respectievelijk vijf en zes kolonies aanwezig waren (Jonkers et al. 1987)

Vliegroutes

De kolonies zijn aankomst en vertrekpunten voor de reigers die daar broeden. De kolonies zijn zo gesitueerd dat zij niet ver van de voedselgebieden liggen. Die terreinen zijn favoriet en dat blijkt ook uit de aantallen waarnemingen die daar zijn gedaan (figuur 1). Uit de kolonie van het Valse Bos vliegen echter ook exemplaren langs de oevers van het Gooi- en Eemmeer en er zijn ook waarnemingen van exemplaren die ter hoogte van de Stichtse Brug Zuidelijk-Flevoland binnenkwamen. Ook vlogen af en toe exemplaren naar de staken van visnetten in die meren, om die als uitkijkpost te gebruiken.

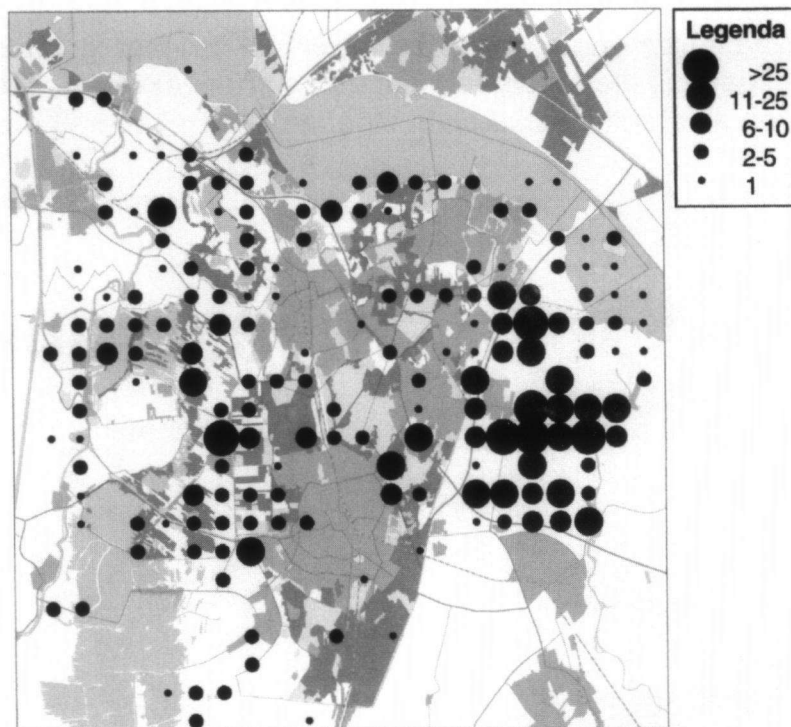
Naar het westen toe zijn verder vliegbewegingen waargenomen langs en over de woonwijken van Blaricum (Bijvanck) en Huizen. Daar bevinden zich allerlei typen wateren die ook de moeite waard zijn om te foerageren. Een zeer belangrijke en heel korte route was die naar de afwateringssloten en het daarbinnen liggende grasland van de afslag Huizen van de A27. Dit gebied grenst bijna aan de kolonie. Van Groeneveld uit werd er ook richting Laarder Wasmere gevlogen. Vanuit het Naardermeer waren de korte routes naar de natuurontwikkelingsgebieden en andere omringende polders frequent in gebruik. Ook hier waren er routes naar het Gooimeer, het IJmeer en de aan-

grenzende polders. Naar de verder liggende polders rond de Vecht werd ook geregeld af- en aangevlogen.

De blauwe reigers van Gooilust richtten zich op de gebieden rond Kortenhoef en Ankeveen. Naar het laatstgenoemd gebied werd ook door broedvogels uit het Naardermeer gevlogen. Reigers van de kolonie in Groenekan begaven zich ook richting Breukelerveen en die van de kolonie in Loenersloot richting Vreeland.

Verspreiding

Door de waarnemingsplaatsen per kilometerhok in te tekenen ontstaat een beeld van de verspreiding. Iets wat meteen opvalt is, dat er zeer weinig meldingen van binnen de bebouwing komen. Dit is des te merkwaardiger, omdat er veel geklaagd wordt over blauwe reigers die vijvertjes komen leegvissen. Het ontbreken van waarnemingen uit gebieden met uitgestrekte bossen is verklaarbaar: het zicht is daar beperkt. Van de blokken waarin zich grote heidevelden bevinden daarentegen zou men toch wel waarnemingen verwachten. Daar zouden overvliegende exemplaren gezien moeten kunnen worden. Hier geldt waarschijnlijk hetzelfde als voor de gebieden ten westen van de Vecht: het zogenaamde waarnemerseffect. Er wonen in die contreien niet alleen weinig leden, ook voor de vogelaars uit het Gooi is het een deel van het werkgebied van de vogelwerkgroep dat zij weinig bezoeken. Bij de Loosdrechtse Plassen, die eigenlijk grotendeels binnen het onderzoekgebied van de Vogelwacht Utrecht vallen, is hetzelfde effect te zien. Daar komt nog bij dat de doorsnijding door wegen en paden gering is. Een groot deel van het Naardermeer is een witte vlek,

Figuur 1. Aantal waarnemingen in Gooi en omstreken per uurhok (1 km²).

terwijl daar toch een kolonie aanwezig is. Dit gebied is maar beperkt toegankelijk; door degenen die het gebied inventariseren of andere bezoekers zijn geen waarnemingen doorgegeven.

De aanwezigheid van blauwe reigers wordt niet alleen bepaald door de oplettenheid en het voorkomen van waarnemers. Vanuit hun broedkolonies zwermen de reigers in alle richtingen over de omgeving uit. De kans om ze te zien te krijgen is dicht bij zijn kolonie groter dan veel verder daar vandaan. Vooral als daar open graslandgebieden zijn, zoals in de Eempolders kunnen daar overal blauwe reigers aan de grond gezien worden. In slecht ontsloten gebieden is de waarnemingskans gering, vooral als de reigers laag tegen de slootranden staan. In feite zal het wel zo zijn dat ook in de uurhokken die in graslanden liggen en waar geen waarnemingen voor staan aangegeven

toch blauwe reigers aanwezig geweest kunnen zijn.

Concentraties

Er zijn zeer veel waarnemingen in de Eempolders gedaan. Hier is ook duidelijk sprake van een waarnemerseffect, maar dan in positieve zin. De deelnemers die de meeste waarnemingen opstuurden vertoefden zeer regelmatig in dit gebied. De uurhokken waarin veel waarnemingen zijn gedaan bevatten kennelijk favoriete gebieden. Aan de westzijde van het Naardermeer en rond Ankeveen wordt ook zeer regelmatig naar vogels gekeken en ook uit deze gebieden zijn veel waarnemingen afkomstig. Dit wil nog niet zeggen dat er niet meer gebieden zijn die bij de blauwe reigers in de smaak vallen.

Aantallen

In totaal zijn bijna 1000 waarnemingen verzameld. Een gigantisch aantal, dat door 42 inzenders bijeen werd gebracht. Hier-

onder bevonden zich er drie die samen bijna 600 waarnemingen instuurden!

De topmaand was januari, en na een kleiner aantal waarnemingen in februari liep het aantal waarnemingen op tot een piek in april, om daarna weer af te nemen naar een dal in september, met daarna weer een klein aantal waarnemingen in november (figuur 2).

Na het uitvliegen van de jongen vinden trekbewegingen plaats met natrek tot in november (Cramp 1977, Bauer & Glutz von Blotzheim 1966). Het grote aantal waarnemingen in januari kan veroorzaakt worden door broedvogels rond de kolonies en overwinteraars.

Jaarlijks worden er tijdens de midwintertelling van watervogels in januari tussen de 150 en 200 blauwe reigers geteld. De telling van 16 januari 1999 leverde 192 exemplaren op (Schut 1999). De gegevens hiervan zijn niet verwerkt, omdat de exacte locaties en aantallen per waarneming niet bekend zijn. Koloniebezetting begint al vanaf begin februari en daarna gaat deze door tot in april (Blok 1980, Cramp 1977). Deze lijn is in de figuur terug te vinden. Bij de Eempoldertellingen die elke veertien dagen worden uitgevoerd, worden per telling altijd tientallen exemplaren gesignaleerd. Helaas worden deze waarnemingen niet per uurhok vastgelegd, waardoor zij niet voor uitwerking in aanmerking kwamen.

Een plek waar regelmatig blauwe reigers in de luwte staan te rusten is de oostzijde van de rioolwaterzuivering van Huizen bij het Gooimeer. Na de aanleg van de nieuwe havenpier zal deze plek niet meer bestaan. Een andere plaats waar regelmatig werd gerust was de oostrand van de groenbeplanting in de lus van de afslag van de A27 bij Huizen. Sinds de reconstructie van de afslag is deze plaats niet meer in gebruik.

Net buiten het onderzoeksgebied in Loenen aan de Vecht zijn bij vorst, op een plek dicht bij het Amsterdam-Rijnkanaal, tussen de twintig en veertig exemplaren aangetroffen. Ook buiten het onderzoeksgebied hielden zich in Zuidelijk-Flevoland op 14 mei tussen de Stichtse Brug en Nijkerk 14 exemplaren op. Daar zijn ook een keer 33 exemplaren geteld, waarvan er vijftien rondzwierven bij een vissersboot die zijn netten leegde.

Reigers binnen de bebouwing
Hoewel dit slechts hier en daar in de verzamelde gegevens is terug te vinden, wordt uit opmerkingen van mensen die om informatie vroegen duidelijk dat blauwe reigers geregeld binnen de bebouwing op zoek gaan naar voedsel. Langs de West- en Oostkade, maar ook langs andere wateren binnen Huizen zijn geregeld reigers gesignaleerd. De soort is daar een gewone verschijning en hij houdt zich daar ook in de omgeving

van hengelaars op. Van de grote stadsvijvers zijn meldingen afkomstig van de Kastanje-, Berlage- en Laapersvijver, de vijver bij de NOS en de vijver in de Kerkelanden in Hilversum. Tuinvijverbezoekers werden waargenomen in Huizen, Laren, Hilversum en Loosdrecht. Het aantal meldingen van dit soort plekken was gering en dat komt doordat de reigers al heel vroeg, voor iedereen op is, dit soort plekken afschuimen.

Foerageerplekken

Een deel van de waarnemers gaf op waar de reigers hun voedsel verzamelden. Graslanden, vooral als deze wat ruiger dan normaal waren, en wegbermen (muizen!) werden veel bezocht. Bermen van druk bereiden wegen vormen een gevaar voor de vrij trage reigers en hierdoor vielen langs de A27 twee verkeersslachtoffers. Vooral bij vorst, zoals in januari en februari, hielden zich exemplaren in wegbermen op. Ook sloten en de randen daarvan stonden sterk in de belangstelling.

Grasland waar werd gemaaid of het hooi was gekeerd trok voortdurend reigers aan. Af en toe stonden de reigers in de randmeren op de staken van vissersnetten te kijken of daar beneden nog wat van hun gading te vinden was. Tot twee keer toe hielden zich exemplaren op een graszodenkwekerij op.

Aantal	Maand en aantal uurhokken met waarnemingen											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1-10	69	29	27	25	29	28	21	4	12	12	5	18
11-20	45	41	39	62	47	26	28	6	11	29	22	22
21-30	53	24	38	41	61	24	25	32	2	5	1	11
Totaal	167	94	104	128	127	78	74	42	25	46	28	51

Figuur 2. Aantal uurhokken met het aantal waarnemingen van blauwe reigers per maand

In het Laarder Wasmeer is waargenomen dat bij het foerageren kikkervisjes werden 'opgesloberd' en in Bussum deed een exemplaar zich in een tuinvijver tegoed aan bruine kikkers en kleine watersalamanders. Een keer is gezien dat een goudvis werd gegrepen. In het buitengebied is waargenomen dat zij muizen, mollen en vissen te pakken kregen en bij slootwerkzaamheden de machines volgden om voedsel uit de bagger te halen. De prooien werden altijd eerst afgespoeld.

Een blauwe reiger die zich bij de Stille Plas in Loosdrecht ophoudt, wordt al jaren door een bewoner gevoerd met vis die daarvoor speciaal in kruisnetjes gevangen wordt. Als er veel muizen zijn taalt de reiger niet naar dit voedsel. Voerpogingen met biks liepen op niets uit. Deze reiger is al minstens 15 jaar oud. In het verleden is hij een keer gevangen en zijn er twee kippenringen omgelegd.

Reigervraat

Tuinvijverbezitters zijn niet blij met de aanwezigheid van de blauwe reiger, die de goudvissen als een smakelijke en eenvoudig te vangen prooi beschouwt. Zij hebben gauw door als er wat te halen valt. Een vijver in Naarden waar nooit een blauwe reiger was gesignaleerd, werd binnen een week bezocht nadat er goudvissen in zaten. Een over de vijver gespannen net werkte afdoende. Om reigers te weren worden wel plastic exemplaren bij de vijvertjes geplaatst, die de indruk moeten wekken dat er al een concurrent aanwezig is. Een informant meldde echter dat een blauwe reiger zich niets van de plastic reiger aantrok. Een plastic goudvisje dat met een kettinkje aan de bodem van een vijvertje vastzit en wegschiet als er naar gepikt wordt schijnt betere re-

sultaten op te leveren. De ultieme methode tegen "reigervraat" lijkt het spannen van een draad tussen paaltjes op enkele tientallen centimeters van de vijver te zijn.

Neerstrijkende reigers landen meestal op enige afstand en lopen dan naar de vijver toe. Toch gaat deze methode niet altijd op, want bij grote vijvers strijken de reigers in het water neer. Wanneer hij tegen het draad komt vliegt hij weg. De vindingrijkheid staat voor niets. Een Blaricumse vijvereigenaar heeft een sproeier met sensor geïnstalleerd die de blauwe reigers natspuit als deze door het beeld loopt (Gooi en Eemlander, 2 november 1999). Een Hilversums bedrijf verdient zelfs de kost met de bewaking van vijvers waarin zich dure (tot f 50.000) Japanse Koi karpers bevinden. Camera's onder en boven water bewaken de vijvers.

In Blaricum staan rond een vijver vijf camera's opgesteld. Via een computerscherm kijkt het bedrijf in de tuin van de klant en bij onraad gaat er bij de bewoner een alarm af. Mocht hij niet thuis of te laat zijn dan kan de klant via de opgenomen beelden later kijken wat er aan de hand is geweest.

Dankwoord

Natuurlijk is de basis voor dit artikel gelegd door degenen die zich de moeite getroost hebben om waarnemingen van blauwe reigers vast te leggen. Dit waren niet alleen leden, maar ook lezers van de dag- en weekbladen in het onderzoekgebied. Mijn speciale dank gaat uit naar Peter van der Linden die bereid was op basis van de opgegeven coördinaten een kaartje met waarnemingen in de uurhokken te vervaardigen.

Literatuur

Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim 1966. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 1. Gaviiformes-Phoenicopteriformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main. 307.

Blok, A. & T. Dybbro 1980. De Blauwe Reiger. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen; 34-35.

Cramp, S. (editor) 1977. The birds of the Western Palearctic. Volume 1. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford; 310.

Jonkers, D.A., R.A. Koe & J. Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum; 243.

Schut, P. 1999. De blauwe reiger in de Midwintertelling. De Korhaan 33(2): 37.

Blauwe reiger

